

WWW.RECREABEL.BE

HET KIND EN DE REKENING

EEN VERKENNEND ONDERZOEK NAAR DE
VLAAMSE BESTEDINGEN AAN SPEELINFRASTRUCTUUR

De literatuur over het ontwerpen van speelterreinen is in het laatste decennium aanzienlijk toegenomen. De grotere verspreiding van kennis over buiten spelen wekt de indruk dat kwalitatief spelen in de openbare ruimte vandaag meer aandacht krijgt dan vroeger.

De belangstelling voor het thema motiveert beleidsverantwoordelijken, bedrijven, pers en publiek om op zoek te gaan naar cijfers over investeringen in speelinfrastructuur in België. Betrouwbare statistieken liggen echter niet voor het grijpen en ettelijke geïnteresseerden zijn dan ook bij het zoeken naar correcte cijfers van een kale reis thuisgekomen.

De studie die u leest wil een aanzet zijn om hier verandering in te brengen. Zij focust op de materiële aspecten van het speelbeleid. Dit betekent niet dat andere facetten, zoals de waardering door de bevolking en/of de kinderen, de creativiteit van de ontwerpen, de plaats van het kind in het beslissingsproces enz. irrelevant zijn. Over deze factoren bestaan er echter diverse goede publicaties. Wij concentreren ons daarom op de "harde cijfers", die in de bestaande literatuur erg weinig aan bod komen.

De statistieken in dit rapport zijn in grote mate afkomstig van een onderzoek dat in 2012 in opdracht van de v.z.w. Recreabel uitgevoerd werd door studente Laura Van den Heede, in het kader van haar eindwerk voor het behalen van een bachelor Bedrijfsmanagement en marketing aan de Faculteit Bedrijf en organisatie van de Hogeschool Gent. Laura Van de Heede werd hierbij begeleid door prof. Wim Buekens van de Hogeschool Gent voor de methodologische aspecten en door Dirk Roeland, Davy Lievens en Jan Dietvorst van de v.z.w. Recreabel voor de sectorspecifieke facetten. Er werd besloten om de begeleiders slechts toegang te geven tot anoniem gemaakte antwoorden. De grootsteden Antwerpen en Gent blijven onvermijdelijk herkenbaar in de anonieme antwoorden, de andere gemeenten niet.

De gegevens die Laura Van den Heede verzamelde werden door Recreabel aangevuld met complementaire data uit een aantal andere bronnen. Deze bijkomende informatie zet de gevonden cijfers in perspectief. We concentreren ons in dit rapport op de bestedingen van Vlaamse gemeenten.

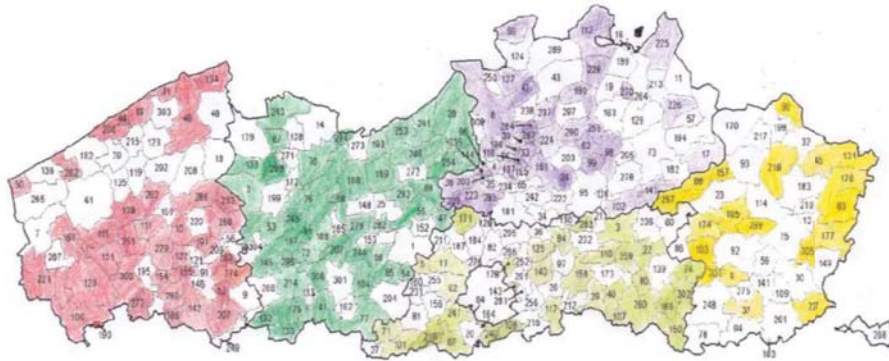
EEN REPRESENTATIEF ONDERZOEK

Er bestaat er verrassend weinig onderzoek naar de bestedingen aan speelinfrastructuur. Wat bestaat is bovendien meestal slecht toegankelijk en nogal summier wat de beschrijving van de methodiek voor dataverzameling betreft.

Er bestaat bijgevolg geen beproefd model om dit soort gegevens in de Belgische context te verzamelen. Ons onderzoek heeft daarom een zeker experimenteel karakter.

We hebben ervoor gekozen om de beschikbare tijd en middelen te besteden aan een enquête bij lokale besturen. Andere mogelijke methodes (fabrikantenbevraging, studie van de rekeningen van bedrijven en/of besturen, studie van de aanbestedingsberichten,...) bleken ongeschikt om de gewenste informatie op te leveren.

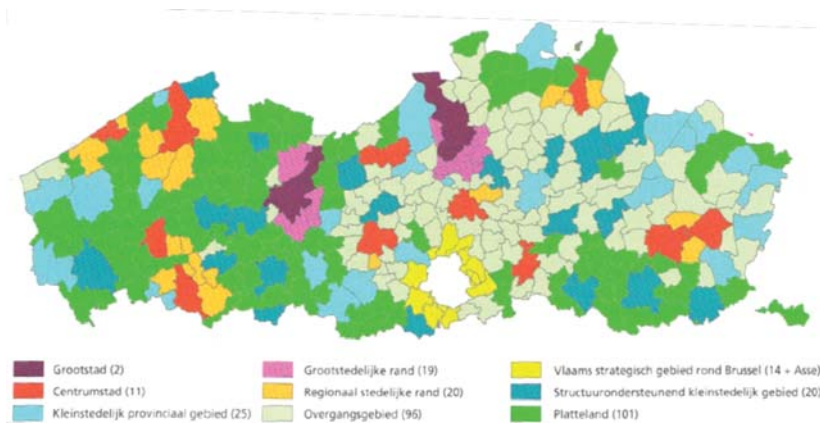
De respons op de enquête was goed : van de 308 Vlaamse gemeenten bezorgden er 169 bruikbare gegevens aan onderzoekster Laura Van den Heede.

Figuur 1: gemeenten die deelnamen aan de enquête.

We hebben de cijfers geanalyseerd aan de hand van de "VRIND"-categorieën, die gehanteerd worden door de studiedienst van de Vlaamse regering. "VRIND" staat voor "Vlaamse regionale indicatoren". De VRIND-methode bepaalt op basis van diverse indicatoren, zowel ruimtelijke als andere, de graad waarin een gemeente verstedelijkt is.

Figuur 2: VRIND-indeling

De verdeling van de antwoorden over de diverse VRIND-categorieën benadert de realiteit tamelijk goed (zie Tabel 1 : vergelijking van het aantal Vlaamse gemeenten met het aantal respondenten.).

Categorie	Realiteit		Enquête	
	aantal	%	aantal	%
01 grootstad	2	0,65%	2	1,18%
02 centrumstad	11	3,57%	7	4,14%
03 grootstedelijke rand	19	6,17%	13	7,69%
04 regionaalstedelijke rand	20	6,49%	8	4,73%
05 stedelijk gebied rond Brussel	14	4,55%	6	3,55%
06 structuurondersteunend kleinstedelijk gebied	20	6,49%	16	9,47%
07 kleinstedelijk provinciaal gebied	25	8,12%	14	8,28%
08 overgangsgebied	96	31,17%	47	27,81%
09 platteland	101	32,79%	56	33,14%
TOTAAL	308	100,00%	169	100,00%

Tabel 1: vergelijking van het aantal Vlaamse gemeenten met het aantal respondenten

HOEVEEL SPEELTERREINEN BATEN DE GEMEENTEN UIT ?

AANTAL SPEELTERREINEN

Tabel 2 vat samen hoeveel speelterreinen de deelnemende gemeenten zeggen te beheren, alsook het aandeel van speelterreinen in scholen. Hierbij valt op dat de respondenten in sterker verstedelijkte gebieden onrealistisch weinig speel­terreinen in scholen opgeven. De respondenten in de grootsteden geven zelfs nagenoeg geen speel­terreinen in scholen op. Dit heeft mogelijk de volgende oorzaken:

- het zou kunnen dat niet alle respondenten het begrip “speel­terrein” hanteren zoals in het toepasselijke Koninklijk besluit, maar de term reserveren voor formele speel­plekken die steeds publiek toegankelijk zijn en/of een zekere omvang hebben.
- de respondenten in grotere gemeenten zijn meestal medewerkers van de jeugddienst, die vermoedelijk niet altijd zicht hebben op de infrastructuur in scholen.

Dit laatste element zou er dan weer op kunnen wijzen dat het concept van de “brede school”, waarvan de infrastructuur ook buiten de schooluren gebruikt kan worden, slechts een beperkte verspreiding kent.

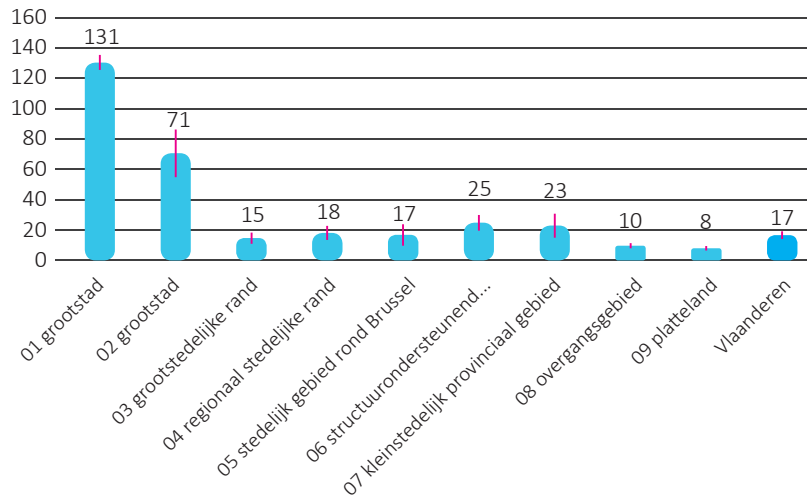
Categorie	Gemeentelijke speel­terreinen	
	<i>totaal</i>	<i>aandeel scholen</i>
01 grootstad	262	0,76%
02 centrumstad	496	6,45%
03 grootstedelijke rand	192	11,46%
04 regionaal stedelijke rand	145	6,21%
05 stedelijk gebied rond Brussel	102	17,65%
06 structuurondersteunend kleinstedelijk gebied	399	6,27%
07 kleinstedelijk provinciaal gebied	330	11,82%
08 overgangsgebied	453	13,25%
09 platteland	449	14,48%
Totaal	2.828	9,62%

Tabel 2: aantal gerapporteerde speel­terreinen in de enquête.

SPEELTERREINEN PER GEMEENTE

De Vlaamse gemeenten in de enquête baten gemiddeld 17 speel­terreinen uit. Niet geheel onverwacht neemt het aantal uit­gebate speel­terreinen toe naarmate de gemeente een stedelijk karakter heeft. Uit Figuur 3 kan ook de representativiteit van de antwoorden afgeleid worden.

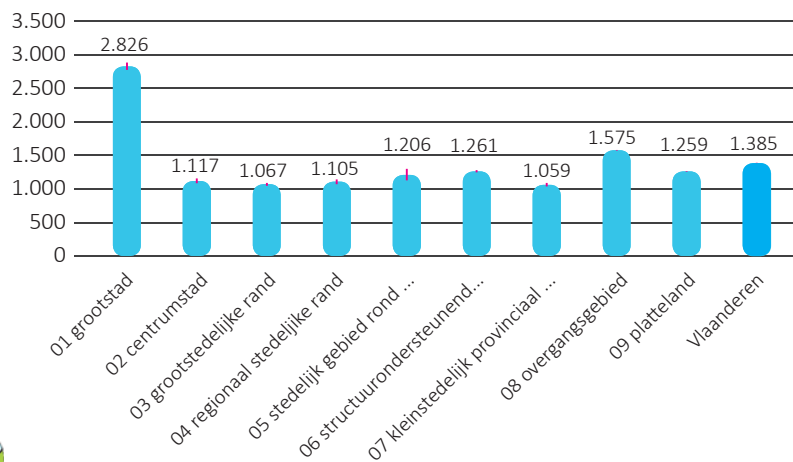

Figuur 3: gemiddeld aantal speelterreinen beheerd door de Vlaamse gemeenten.

INWONERS PER SPEELTERREIN

Vlaanderen telt 1 gemeentelijk speelterrein voor 1.385 inwoners. Ondanks grotere bestedingen per bewoner hebben de grootsteden per inwoner aanzienlijk minder gemeentelijke speelterreinen. Centrum- en provinciesteden scoren dan weer beter dan de doorsnee Vlaamse gemeente.

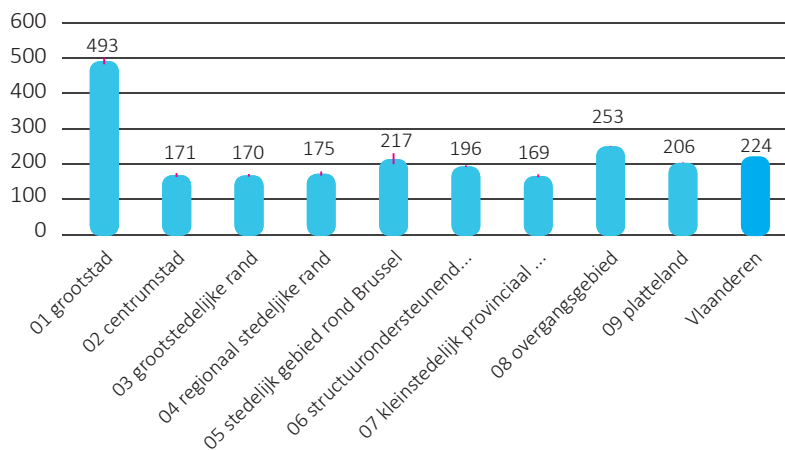
Figuur 4: aantal inwoners per speelterrein.

Om het aantal jongeren per speelterrein te kennen, vermenigvuldigen wij de cijfers per inwoner met de percentages in Tabel 3.

Categorie	0-14 jaar	0-19 jaar
01 grootstad	17,5%	22,7%
02 centrumstad	15,3%	20,8%
03 grootstedelijke rand	16,0%	22,0%
04 regionaalstedelijke rand	15,9%	21,9%
05 stedelijk gebied rond Brussel	18,0%	24,4%
06 structuurondersteunend kleinstedelijk gebied	15,6%	21,2%
07 kleinstedelijk provinciaal gebied	15,9%	21,8%
08 overgangsgebied	16,0%	21,9%
09 platteland	16,3%	22,3%
Vlaanderen	16,2%	21,9%

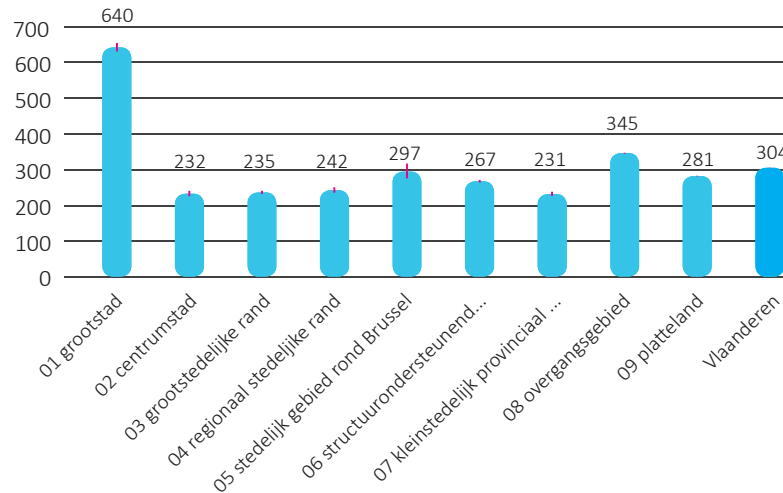
Tabel 3: aandeel jeugd in de bevolkingscijfers.

Dit levert Figuur 5 en Figuur 6 op. Deze operatie accentueert de score van de grootsteden, waar relatief meer jongeren leven dan in de doorsnee Vlaamse gemeente.

Figuur 5: aantal jongeren van 0 tot 14 jaar per gemeentelijk speelterrein.

Figuur 6: aantal jongeren van 0 tot 19 jaar per gemeentelijk speelterrein.

VEEL OF WEINIG ?

De hoger vermelde cijfers zeggen uiteraard niets over de grootte en de kwaliteit van de speelterreinen. Zij maken echter wel duidelijk dat Vlaanderen niet zo veel terreinen met speelinfrastructuur telt.

DE FACTOR RUIMTE

Het is een interessante oefening om de cijfers uit Figuur 5 en Figuur 6 te vergelijken met vaststellingen uit andere bronnen, zoals de gestructureerde waarnemingen van de onderzoeksinstelling Kind en Samenleving ¹. Hierbij moet men in acht nemen dat Kind en Samenleving wijken karakteriseert, terwijl onze studie kijkt naar het gemeentelijke niveau. Een "kleinstedelijke" gemeente heeft immers zowel "stedelijke" als "suburbane" wijken.

Uit deze waarnemingen blijkt dat in stedelijke gebieden spelende kinderen vooral voorkomen op straten en pleinen, terwijl zij in suburbane gebieden spelen in straten en op formele speelplekken (speelterreinen met specifieke speelinfrastructuur). Hoewel de onderzoekers het met zoveel woorden zeggen, ziet het ernaar uit dat kinderen spelen op een plein wanneer er in de buurt weinig formele speelplekken beschikbaar zijn.

¹ VAN GILS, Jan, e.a., "Observatieonderzoek", in *Onderzoek met betrekking tot de relatie tussen (on)beschikbaarheid van bespeelbare ruimte, de mate van buitenspelen en de gevolgen daarvan op de fysieke, sociale, psychische en emotionele ontwikkeling van de Vlaamse kinderen en jongeren*, s.l., Kind en samenleving, s.d.

Vermeldenswaard is ook dat de onderzoekers constateerden dat de formele speelruimtes het meest bespeeld worden.

Een onderzoek van het Steunpunt Jeugd in opdracht van de provincie Vlaams Brabant bevestigt van zijn kant dat “het gemis aan speelpleinen met speelinfrastructuur het grootst is in de meer verstedelijkte gebieden”². Ook elders kan men dergelijke ervaringen optekenen (jeugdbeleidsplannen, verslag kindergemeenteraad enz.).

Vergelijking van onze cijfers met deze vaststellingen geeft aan dat de scores van gedeeltelijk verstedelijkte gemeenten een diverse realiteit op wijkniveau verbergen, waarbij de speelterreinen geconcentreerd worden daar waar er plaats is (m.a.w. in de minder verstedelijkte wijken). Een grote nood aan publiek toegankelijke speelruimte (omwille van een groot aantal kinderen en/of een klein aantal privétuinen) lijkt daarentegen niet automatisch te leiden tot een groter aantal formele speelplekken.

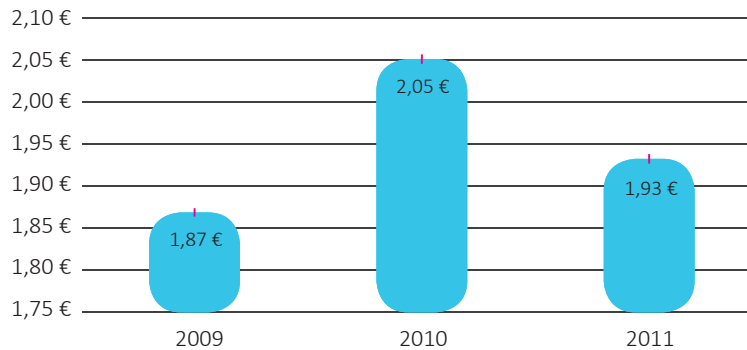
² THAENS, Karen & STRYNCK, Frank, *Onderzoek publieke speelruimte in Vlaams-Brabant*, Brussel, Steunpunt jeugd, 2006.

HOEVEEL BESTEDEN DE GEMEENTEN AAN SPEELINFRASTRUCTUUR ?

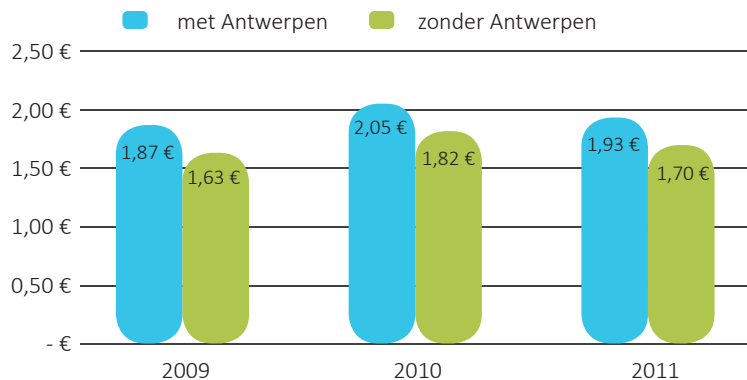
OMVANG VAN DE BESTEDINGEN

De spreiding van de investeringsbedragen die de respondenten opgaven is dermate groot dat geen betekenisvolle conclusies getrokken kunnen worden op het niveau van de VRIND-categorieën. Wij vermelden in Figuur 7 daarom enkel de gemiddelde besteding per inwoner in Vlaanderen.

Figuur 7: investeringen per inwoner (Vlaanderen, inclusief Antwerpen)

Zoals de grote spreiding reeds doet vermoeden worden de cijfers voor Vlaanderen opgesmukt door enkele grote investeerders. Figuur 8 illustreert dit.

Figuur 8: Vlaamse investeringen per inwoner, inclusief en exclusief Antwerpen.

Als wij rekening houden met het feit dat de enquête 100 % van de bevolking in de grootsteden dekt en 67 % van de bevolking in andere gebieden, dan kunnen wij besluiten dat alle Vlaamse gemeenten samen grosso modo 10 miljoen euro per jaar uitgeven aan speelinfrastructuur.

TYPE VAN INFRASTRUCTUUR

Tabel 4 bevat, per VRIND-categorie, het percentage gemeenten dat in de enquête verklaart het aangegeven type infrastructuur aan te kopen. Er werd niet gepeild naar het relatieve belang van elk type in het budget: we vroegen enkel of het type infrastructuur wel of niet aangekocht werd.

“Gewone” speeltoestellen (voor kinderen van 2 tot 6 en van 6 tot 16) worden door nagenoeg alle gemeenten aangekocht. Slechts de helft van de respondenten geeft aan valdempende ondergronden te kopen. Er wordt dus blijkbaar nog redelijk veel op gras e.d. gespeeld. Infrastructuur die zich in de eerste plaats richt op adolescenten (skatestructuren en multisportinstallaties) vinden hoofdzakelijk afnemers in (grotere) steden.

De relatief nieuwe outdoorfitnessstoestellen, die overigens geen speeltoestellen zijn in de zin van het Koninklijk besluit van 28 maart 2001, beginnen hier en daar op te duiken, zonder dat op het moment sprake is van een patroon.

	toestellen 2-6	toestellen 6-16	valdempende bodems	skate	multisport	outdoor fitness
01 grootstad	100%	100%	100%	100%	100%	50%
02 centrumstad	100%	100%	100%	100%	86%	43%
03 grootstedelijke rand	77%	92%	62%	46%	23%	8%
04 regionaal stedelijke rand	100%	100%	50%	50%	38%	25%
05 stedelijk gebied rond Brussel	100%	83%	100%	33%	50%	0%
06 structuur-ondersteunend klein-stedelijk gebied	94%	94%	63%	63%	56%	13%
07 kleinstedelijk provinciaal gebied	86%	86%	57%	43%	43%	7%
08 overgangsgebied	83%	87%	30%	30%	30%	13%
09 platteland	82%	88%	41%	34%	27%	7%
Steekproef	86%	89%	49%	41%	36%	12%

Tabel 4: type infrastructuur aangekocht door de respondenten

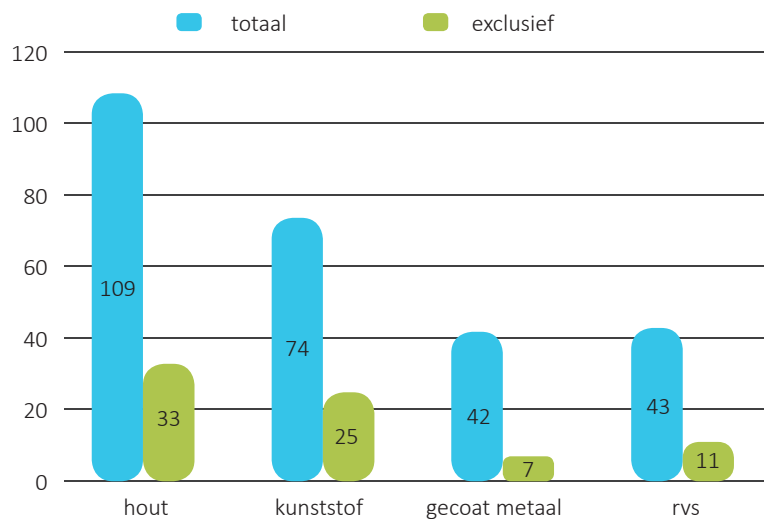

MATERIAAL

In Figuur 9 geeft de blauwe balk aan hoeveel respondenten toestellen in het aangegeven materiaal aankopen. De groene balk ernaast geeft aan hoeveel respondenten enkel dit materiaal kopen (en geen ander).

70 % van de respondenten blijkt houten toestellen aan te kopen. Ook metaal (roestvrij of gecoat) doet het goed. Kunststof heeft het grootste aandeel fans die enkel bij dit materiaal zweren. Slechts 8 gemeenten in de steekproef kopen toestellen in de 4 gepeilde materialen.

De vraagstelling in de enquête laat niet toe om evoluties te onderzoeken, noch om uitspraken te doen over toestellen die samengesteld zijn uit verschillende materialen waarbij geen enkel materiaal duidelijk dominant is.

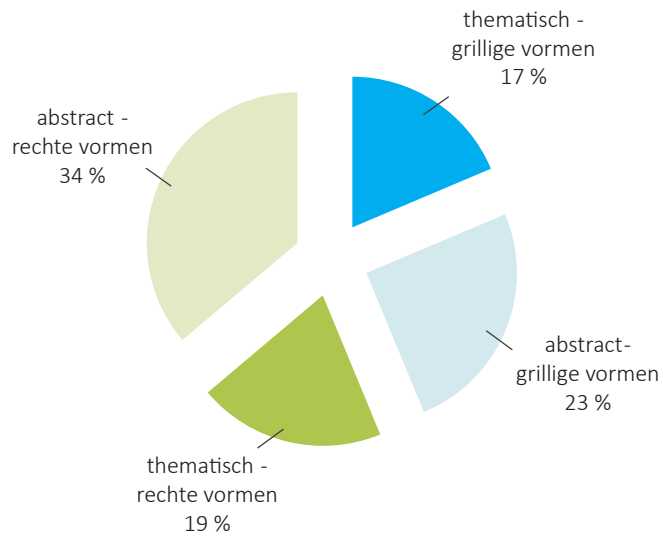

Figuur 9: aantal respondenten dat toestellen aankoopt in hout, kunststof, gecoat metaal en roestvrij staal

UITZICHT VAN DE TOESTELLEN

Figuur 10 toont het aandeel van de vier segmenten waarnaar gepeild werd in de aankopen van de respondenten. De grillige vormen, die een relatief recente evolutie zijn, hebben een aanzienlijk marktaandeel verworven. Het abstracte toestel met rechte vormen blijft echter het meest gekochte.

Figuur 10: gemiddeld aandeel van de toestellen volgens hun uitzicht, in de aankopen van de respondenten

VEILIGHEIDSCONTROLE

106 gemeenten in de steekproef vertrouwen minstens een deel van de veiligheidscontroles toe aan een externe dienstverlener. In 95 gevallen laten deze gemeenten daarnaast ook controles uitvoeren door eigen personeel.

De wijze waarop de vraag gesteld werd laat geen fijnere analyse toe. Men kan echter vermoeden dat de gemeenten eenvoudigere, frequente controles zelf uitvoeren en voor grotere of ingewikkelde taken externe specialisten inschakelen.

UITGAVEN

De Vlaamse gemeenten gaven van 2009 tot 2011 samen ongeveer 10 miljoen euro per jaar uit aan publieke speelinfrastructuur. Dit bedrag ligt iets onder dan het veronderstelde Europese gemiddelde van 2 €/inwoner. Een rondvraag binnen de sector wijst erop dat dit bedrag sindsdien nog gedaald is.

NODEN

De grote steden doen de grootste uitgaven per inwoner, maar toch blijft het aantal beschikbare speelplekken per jeugdige inwoner er kleiner dan in minder verstedelijkt gebied. Bovendien lijkt publieke speelruimte het minst voor te komen op plekken waar ook private speelruimte schaars is.

STRUCTUUR

De gestructureerde aanpak en opvolging van investeringen in speelinfrastructuur wint aan belang. Het verloop van het onderzoek suggereert evenwel dat de mate waarin gegevens over speelinfrastructuur gecentraliseerd zijn variabel is, net als de communicatie over deze gegevens. Dit laatste lijkt overigens niet gerelateerd te zijn aan het investeringsniveau van de gemeenten; sommige besturen laten m.a.w. kansen liggen om te scoren bij de bevolking.

PERSPECTIEVEN

Het gebrek aan plaats komt naar voor als de voornaamste hinderpaal voor het creëren van speelinfrastructuur. De noodzaak van ruimte voor kinderen moet permanent onderstreept worden. Daarnaast moeten de speeltoestellenleveranciers, samen met de openbare besturen, ervoor ijveren om de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk te gebruiken. De volgende pistes zijn hiervoor veelbelovend:

- het ontwikkelen van ruimte-efficiënte speelconcepten, bijvoorbeeld door hoge smalle constructies die toch beantwoorden aan het veiligheidsniveau van EN 1176.
- het plaatsen van kleinere speelelementen op plekken die niet door iedereen herkend (of erkend) worden als speelplek.
- de systematische uitwerking en actualisering van speelweefsels.

COMMUNICATIE

De aanleg of renovatie van een speelterrein vergt van een gemeente heel wat energie. Het is dan ook merkwaardig dat de aanwezigheid van speeltoestellen niet overal even sterk in de verf gezet wordt en dat een globaal overzicht van de gemeentelijke inspanningen op het gebied van speelinfrastructuur niet overal beschikbaar is.

OVER RECREABEL

Recreabel v.z.w. (www.recreabel.be) is de Belgische vereniging van leveranciers van speeltoestellen, park- en straatmeubilair en andere producten en diensten ten bate van de recreatieve sector. De vereniging behartigt de gezamenlijke belangen van zijn leden en streeft in het bijzonder naar een hoog kwaliteits- en veiligheidsniveau van producten en diensten voor de recreatiesector.

Overleg en samenwerking met andere spelers uit de recreatiesector zijn voor Recreabel de sleutels voor kwaliteit en veiligheid op speelterreinen en in de openbare ruimte in het algemeen. Recreabel houdt daarom nauwe contacten met de overheid en met de uitbaters en gebruikers van speelterreinen.

www.speeltoestellen.com

www.donkergroen.be

www.eibe.be

www.europlay.be

www.gaisavoir.be

www.speelprojecten.be

www.hucknet.com

www.kbt.be

www.kinderspel.be

www.kompan.be

www.l-bee.com

www.libraplay.com

www.playful.be

www.spereco-speeltoestellen.be

www.tvb.be

www.tuv-sud.be

www.woodex.be

WWW.RECREABEL.BE